

Ángel González

Visat núm. 19

(abril 2015)

per Pere Ballart

Qui hagi esperat sempre trobar en els versos dels poetes una veu còmplice —la de l'amic que prova de confortar-nos i fins i tot, si cal, de fer-nos riure—, indefectiblement acabarà descobrint, una hora o altra, el nom d'Ángel González (1925-2008), puntal de l'anomenada *Generación del 50*. Dins la poesia moderna, enmig de tants accents al·lucinats o narcisistes (i per això desafectes), la seva paraula esdevé excepcional: la cara que mostra al mirall del llenguatge té unes faccions humaníssimes.

El dia que van conèixer Ángel González, en aquell jove d'Oviedo reservat i prudent que va dir-los que venia a Barcelona a treballar de corrector editorial, els tertulians de la casa de Carlos Barral al carrer de Sant Elies (que aquella nit de 1957 eren, entre altres, Josep Maria Castellet, Gabriel Ferrater, Jaime Gil de Biedma i José Agustín Goytisolo) van sospitar amb temor la identitat encoberta d'un agent de la *secreta*. Eren els anys de plom del franquisme i la inquietud va provocar que tots ells intercanviessin l'endemà una pila de trucades telefòniques, fins que per fi la que van fer a Vicente Aleixandre, admirat mentor de tots, els va dissipar qualsevol dubte: el silenciós jove «barbinegro» que descrivia Barral, aquell visitant vestit de fosc i amb bigoti que —recordava Jaime Gil— «en toda la noche apenas despegó los labios —que no los despegó para hablar; beber, bebió lo suyo», no era cap policia, prou que ho assegurava Aleixandre, sinó un poeta excel·lent i una persona d'esquerres «de todo fiar». Una assídua amitat de l'asturià amb tots els membres de la tertúlia, nucli genuí de l'Escola de Barcelona, va convertir ben aviat aquella confusió en pura anècdota: només dos anys més tard —la història en conserva una fotografia cèlebre—, la presència de González enmig del grup en el viatge a Cotlliure de 1959 per retre homenatge col·lectiu a la tomba de Machado en el vintè aniversari de la seva mort va certificar un tombant definitiu en la poesia escrita a la península. En part perquè, com va dir molts anys més tard José Agustín Goytisolo, caldria considerar Ángel González «*fundador del Puente Madrid-Barcelona-Madrid (puente literario que un grupo de amigos inauguramos muchos años antes que el puente aéreo de Iberia)*».

El cert és que la història personal del poeta no li havia estalviat, per desgràcia, cap de les penalitats que van castigar tants altres fills de la guerra civil: orfe de pare des dels dos anys, membre d'una família perseguida per la seva filiació liberal i republicana, amb un germà assassinat pel bàndol feixista i un altre a l'exili de Xile, a la biografia de González ni tan sols hi manca l'estigma d'una tuberculosi greu, que va obligar-lo a una llarga convalescència. Va ser llavors, però, quan les lectures d'infància de poetes com Juan Ramón, Machado o Rubén Darío, i descobertes com la de Pablo Neruda van decantar finalment la seva autèntica vocació. Els estudis de Dret el van encaminar a obtenir una plaça a Madrid com a funcionari ministerial, però no va tardar gaire a demanar-ne l'excedència, i de fet el González de l'etapa barcelonina, que no va arribar al lustre, ja era l'autor d'un extraordinari primer llibre de poesia, *Áspero mundo* (distingit al prestigiós Premio Adonais), dins el qual ja hi ha contingudes les qualitats essencials del seu art líric: la senzillesa expressiva, el to proper i cordial, el sentiment de vulnerabilitat davant la vida, la puresa simbòlica d'uns pocs

referents elementals (el riu, l'ocell, les estacions), la difícil aparença de sinceritat i tendresa en el fressat camí de la crida amorosa i, sobretot, des del seu primeríssim i famós poema, «*Para que yo me llame Ángel González*», la comunicació d'una voluntat de confiar en la poesia des de «*la enloquecida | fuerza del desaliento*».

Probablement cal veure en la forçosa resignació de qui desesperava, dècada rere dècada, de veure la fi de la dictadura, l'origen de la decisió que al començament dels anys setanta va fer que González acceptés una plaça com a professor a la universitat nord-americana (concretament a Nou Mèxic), i que no tornés a Espanya fins vint anys després, en un lapse final en què el poeta ja no va parar de rebre distincions i reconeixements. Allò interessant és, però, comprovar que devia ser aquella vella resistència contra l'opressió política del país la primera causant del que a la fi ha estat un dels principals trets estilístics de la seva poesia, l'entonació irònica, que feia un acte de presència esclatant a *Sin esperanza, con convencimiento* (1961), i que, pel cap baix fins a les elegies crepusculars d'*Otoños y otras luces* (2001), determina el tarannà predominant de la seva veu poètica, allò que Gil de Biedma va definir com «esa aleación tan propiamente suya de disparatamiento y de cordura». González mateix donava raó, el 1990, del perquè d'aquest acusat tret de caràcter, quan deia que sempre s'havia molest per «la autocompasión y el sentimentalismo muy obvio», cosa que va abocar-lo a una ironia matisadora dels sentiments, en especial davant «el reconocimiento de la derrota o el fracaso». Els seus versos van passar aviat a dominar amb virtuosisme l'exercici de fer l'ullet d'una manera relativitzadora o directament humorística, i així que el seu ventall de temes, a partir del segon llibre, va obrir-se a l'àmbit civil i a la reflexió sobre el present històric, l'estil de González es va instal·lar en una particularíssima manera de practicar el realisme crític: sense abandonar l'inconfusible registre col·loquial, el distanciament irònic de l'anècdota li permet posar en qüestió tot el sistema polític i moral de l'època. Donar veu al general Franco en un discurs radiofònic impossible, per explícitament totalitari («Alocución a las veintitrés»), arengar el jovent per fer-ne súbdits exemplars («Discurso a los jóvenes»), mirar la pròpia estretor des de la perspectiva d'uns escarabats domèstics («Dato biográfico»), girar com un mitjà els axiomes filosòfics («Glosas a Heráclito») o bé somiar Jesús crucificat com un torero suprem («El Cristo de Velázquez») són només unes quantes de les mil estratègies de què González sap servir-se, entre la paradoxa i el calembur, la caricatura i l'apòleg, l'acudit i l'antítesi, perquè l'ús de la ironia li permeti expressar-se —com ha escrit el seu amic i biògraf, el també poeta Luis García Montero— en el «to baix en què parla de les coses altes».

És en aquest vessant crític i mordaç de la seva poesia que González escriu les composicions segurament més vistoses de *Palabra sobre palabra* (títol genèric sota el qual va acabar aplegant tota l'obra poètica), que es beneficien d'un estil omnívor i proteic, capaç d'apropiar-se a conveniència de la descripció costumista, el plantejament narratiu o la paròdia d'allò pompós i solemne. Però no és menys cert que allà on aconseguix un efecte més profund és precisament en els poemes que no vacil·len a abordar les qüestions morals i humanes més transcendents i serioses: aquella mateixa ironia capaç de desmuntar l'absurd de la injustícia social serveix aquí, en canvi, per suportar la solitud, el desamor, l'absència final dels qui estimàvem. Peces com, «Me basta así», «Artritis metafísica» o la impressionant «Diatriba contra los muertos» són modèliques en la mesura que hi veiem triomfar la pura commoció lírica sobre el riure amarg de l'ironista: quan el lector repara que aquí l'escarni no és sinó una forma extrema de pudor, roman doblement afectat, i és que, com ha escrit Jordi Gràcia, «la tristeza o la melancolía lo son más en Ángel González que en otros poetas porque están vestidas de bonhomía humorística».

Moltes vegades González havia explicat de paraula i per escrit, evocador o acadèmic, amb got de whisky o sense, que el primer cop que va voler ser poeta va ser en llegir amb quinze anys el poema «Lo fatal» de Rubén Darío: «*Dichoso el árbol, que es apenas sensitivo...*». Segons ell, la música del vers, unida a la profunditat de la meditació, feien que aquesta composició, com cap altra, no hagués

deixat mai de fascinar-lo igual que el primer dia. No és cap mentida que un bon grapat de poemes seus, els de to més tendre i confident, aquells que, segons va dir José Agustín Goytisolo, semblen compostos «per ser dits a l'orella», poden entranyablement acomplir en nosaltres un idèntic, permanent embuix.

REFERÈNCIES:

ALARCOS LLORACH, E. [1969]. *La poesía de Ángel González*. Madrid: Nobel, 1996.

Ángel González. Tiempo inseguro. Torremolinos: Litoral, 2002.

BAENA, E. *Métáforas del compromiso. Poética de Ángel González*. Madrid: Cátedra, 2007.

DEBICKI, A. P. *Ángel González*. Madrid: Júcar, 1989.

GARCÍA MONTERO, L. *Mañana no será lo que Dios quiera*. Madrid: Alfaguara, 2009.

Guía para un encuentro con Ángel González. La Felguera, Langreo: Luna de Abajo, 1985. (Cuaderno de Poesía; 3)